

არაბი რომანტიკოსები ლექსის ფორმისა და შინაარსის შესახებ

არაბი რომანტიკოსები თავიანთ მხატვრულ ნაწარმოებებსა თუ პუბლიცისტიკური სახის ნაშრომებში განიხილეს ლიტერატურასთან და ხელოვნებასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი საკითხები, თუმცა ყველა თანაბრად არ გაუშუქებიათ. შედარებით სრულად გამოთქვეს თავიანთი მოსაზრებები პოეზიის (ხელოვნების) არსსა და ფუნქციაზე, მის დამოკიდებულებაზე სინამდვილესთან და შემოქმედის შინაგან სამყაროსთან, მის კავშირზე საზოგადოებრივი ცნობიერების სხვა ფორმებთან, ფორმისა და შინაარსის ურთიერთდამოკიდებულებაზე, ლიტერატურის (ხელოვნების) და პოეტის (ხელოვნანის) ადგილსა და ხვედრზე და ა. შ. დასახელებულ საკითხებზე მათმა შეხედულებებმა დასრულებული, ორგანიზებული და პროგრამული სახე მიიღო მას შემდეგ, რაც შეიქმნა ლიტერატურული საზოგადოებები და ორგანიზაციები, როგორებიცაა: არაბ ემიგრანტთა საზოგადოება „არ-რაბიტა ალ-კალამია“ ნიუორკში (1920 წ.), „დივანი“ ეგვიპტეში (1921 წ.) და „აპოლო“ ასევე ეგვიპტეში (1932 წ.). ამასთანავე, აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ ამ საზოგადოებებისა და ორგანიზაციების მიერ შედგენილ პროგრამებსა და დეკლარაციებში მონაწილეობას იღებდნენ რომანტიკოსების გარდა რეალიზმის წარმომადგენლებიც, რასაც თავისი ობიექტური მიზეზები ჰქონდა.

დასახელებული სამი ლიტერატურული ორგანიზაციის უდიდეს ღვაწლს ხაზს უსვამს პროფ. ა. სილაგამე: „ის, რაც ათვისებულ და გადამუშავებულ იქნა არაბ ლიტერატორთა მიერ, პრაქტიკულ რეალიზებას განსაკუთრებული ინტენსივობით იწყებს 20-იანი წლების დასაწყისიდან. ... ლიტერატურულ-კრიტიკულმა სკოლამ „დივანმა“ (აბბას მაჰმუდ ალ-აკკადის, იბრაჰიმ ალ მაზინის და აბდ არ რაჰმან შუქრის შემადგენლობით - მ. ქ.) ძალზე დიდი როლი შეასრულა არაბული ლიტერატურის იდეური გარდაქმნისა და საერთო მოდერნიზაციის გზაზე. დაახლოებით ამავე პერიოდს განეკუთვნება ჩამოყალიბება ე.წ. ემიგრაციის (ანუ სირიულ-ამერიკული) სკოლა (იგ. 1920 წელს ჯიბრანის ხელმძღვანელობით შექმნილი ლიტერატურული საზოგადოება „არ-რაბიტა ალ-კალამია“ - მ. ქ.), რომლის თეორიკოსთა პირველობა ეკუთვნის მიხაილ ნუაიმეს ... 1923 წ. მან გამოსცა თეორიული და კრიტიკული ნაშრომების კრებული „ცახვი“. რომელიც ახალი არაბული კრიტიკის განვითარების გზაზე ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ნიშანსვეტია ... მესამე მნიშვნელოვანი სკოლა, რომელიც ასევე ერთდროულად ლიტერატურული (ძირითადად, პოეტური) და თეორიულ-კრიტიკული იყო (იგ. „აპოლო“ აჰმად ზაჟი აბუ შადის, ხალილ მუტრანის და სხვათა შემადგენლობით - მ. ქ.)... „აპოლოს“ განმაახლებლების მოწოდებებმა და ლიტერატურულმა იდეებმა აგრეთვე დიდი როლი შეასრულეს არაბული ლიტერატურის, კერძოდ პოეზიის, ფორმალური და შინაარსობრივი გარდაქმნის საქმეში და კლასიკური ... პოეტიკის უარყოფაში“ [1: 011-012].

ნათქვამს დავუმატებდით, რომ მათმა მიდგომამ ლიტერატურისადმი ფართო რეზონანსი გამოიწვია მთელ არაბულ სამყაროში. მათ მოუწოდეს პოეტებს, უარი ეთქვათ

კლასიკური არაბული პოეზიის ფორმებზე და მოძველებულ, დღეისთვის არააქტუალურ თემებზე. ისინი დასავლური კულტურის ღრმად ათვისების მომხრენი იყვნენ, რადგან თვლიდნენ, რომ დასავლური პოეზია უკეთ და უფრო ღრმად წვდებოდა ადამიანის შინაგან სამყაროს, ბუნებასთან და გარესამყაროსთან მის კავშირს, უფრო ეხმარებოდა პოეტს მშვენიერების აღქმაში. ტრადიციის მიმდევრები კრიტიკას კრიტიკითვე პასუხობდნენ, განმარტებლებს ადანაშაულებდნენ დასავლეთისადმი ბრმად მიბაძვაში და თვლიდნენ, რომ „მათ არაბული პოეზიისთვის მოათრიეს ტანსაცმელი დასავლეთიდან, ის კი აღმოჩნდა სუდარა“ [2: 72-72].

ლექსის ფორმისა და შინაარსის ურთიერთდამოკიდებულების საკითხში არაბი რომანტიკოსები ემხრობოდნენ ფორმისა და შინაარსის ერთიანობას, მიაჩნდალ, რომ ნამდვილ ხელოვნებასთან მაშინ გვაქვს საქმე, როცა ნაწარმოებში გარეგანი გამომსახველობა შერწყმულია ღრმა შინაარსთან. ამ შემთხვევაში, ჯიბრან ხალილ ჯიბრანისა და ხალილ მუტრანის აზრით, უპირატესობა უნდა მიეცეს შინაარსს. ჯიბრანი არ თვლიდა ხელოვნებად კასიდაში სიტყვათა თამაშს და მუსიკალობას, არც სურათის ფერადოვნებას და შტრიხებს. მისთვის ეს გარეგანი ფორმა იყო მხოლოდ. ხელოვნებისთვის გადამწყვეტად მიაჩნდა ის აზრი, იდეა, რასაც გადმოსცემს კასიდის სიტყვები, ის სინამდვილე, რაც იმალება სურათის ფერებსა და შტრიხების მიღმა [4:498]. ხალილ მუტრანმა პირდაპირ განაცხადა: „კასიდისთვის აუცილებელია: პირვალი - კასიდის ერთიანობა (აქ ის გულისხმობდა კასიდის ერთ თემაზე დაწერას -მ. ქ.), მეორე - პირველობა მნიშვნელობისა, ანუ თემისა ფორმასთან შედარებით“ [6: 254]. დაახლოებით ამავე აზრისა იყო ლიბანელი ემიგრანტი პოეტი ილია აბუ მადი. შინაარსის პირველადობას ფორმასთან შედარებით მხარი დაუჭირა ასევე სუდანელმა ჰამზა ალ-მალიქ ტუნბულიმ. ეგვიპტელი მუსტაფა ლუტფი ალ -მანფალუტი ემხრობოდა ფორმისა და შინაარსის ერთიანობას, მაგრამ დასახელებული პოეტებისგან განსხვავებით, ორივეს აბსოლუტურად თანაბარი მნიშვნელობა მიანიჭა (იხ. სტატია „ფორმა და შინაარსი“ [9 j. 3, 120].

1

არაბმა რომანტიკოსებმა ბრძოლა გამოუცხადეს კლასიკური არაბული ლექსის ფორმასა და შინაარსს და დასავლურ ლიტერატურაზე დაყრდნობით ცდილობდნენ არაბული ლიტერატურის განახლებას. ეს მათ უპირველეს მიზნად მიაჩნდათ და მასში ხედავდნენ ძველი არაბული ლიტერატურის განახლების ერთადერთ გზას. თუმცა ხაზგასმით იმასაც აღნიშნავდნენ, რა რიგ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ძველ არაბულ ლიტერატურას და რა რიგ აუცილებელი იყო მისი ცოდნა. „არ-რაბიტა ალ-კალამიას“ წესდებაში ვკითხულობთ: „ჩვენი შეხედულებით, ეს ახალი სული, რომელიც ჩვენს არაბულ ლიტერატურას ადათ-წესებისა და უძრაობის წრიდან შემოქმედების, სტილის და შინაარსის თავისუფლებისკენ უბიძგებს, დღევანდელი დღის იმედი და ხვალის საფუძველია. ხოლო სული, რომელიც ცდილობს მთელი თავისი ძალით მოაქციოს ლიტერატურა და არაბული ენა ძველი ტრადიციების ტყვეობაში ფორმისა და შინაარსის თვალსაზრისით, ჩვენი გაგებით არის ჭია, რომელიც ხრავს ჩვენს ლიტერატურასა და ენას. თუ წინააღმდეგობას არ გავუწევთ, მაშინ ის გაქრება და არ იქნება მისთვის არც აღდგომა და არც განახლება. ახალი ლიტერატურული სულის გააქტივებაზე ზრუნვა სრულებითაც არ ნიშნავს ძველთან ყოველგვარი კავშირის გაწყვეტას, მათ შორის გამოჩენილ პოეტებთან და მოაზროვნეებთან, რომელთა ძეგლები მუდამ დარჩება

1. კლასიკური არაბული პოეზია, განსაკუთრებით ისლამამდელი და ომაელთა ხანისა, მთავარ ყურადღებას აქცევდა ლექსის გარეგან მხარეს - რითმას, საზომებს, სიტყვებს, პოეტურ სახეებს.

შთაგონების წყაროდ მრავალთათვის მომავალში. მაგრამ მათთან მხოლოდ მიზანმიმართული ლიტერატურისთვის მომავალში მიგვაჩნია. ამიტომ ჩვენი ლიტერატურის არსებობაზე ზრუნვა გვაიძულებს უარყოფით იხილოთ და გეზი ავიღოთ ჩვენი დღევანდელი დღის საჭიროებისა და ხვალის მოთხოვნილებებისკენ, რადგანაც ჩვენი დღის საჭიროება არ არის ჩვენი გუშინდელი დღის საჭიროების მსგავსი“ [7: 88-89].

მსგავსი მოსაზრება გამოთქვა სუდანელმა რომანტიკოსმა მუჰამმად აჰმად მაჰჯუმმა გამოკვლევაში „საითკენ უნდა იყოს მიმართული სუდანში იდეური მოძრაობა?“ ის კარგად იცნობდა არაბულ ლიტერატურას, ინგლისელი პოეტების, მწერლებისა და კრიტიკოსების შრომებს და გამოთქვამდა პროგრესულ შეხედულებებს არაბული ლიტერატურის წარსულის, აწმყოს და მომავლის შესახებ, სწორ პოზიციას აფიქსირებდა როგორც არაბული კლასიკური ლიტერატურის, ისე დასავლურ კულტურასთან დამოკიდებულების საკითხში. მან დასახელებულ გამოკვლევაში ახალი ეროვნული ლიტერატურის საფუძვლებისა და პრინციპების საკუთარი ხედვა ჩამოაყალიბა. სამართლიანად განაცხადა, რომ განმახლებლები სრულებით არ უარყოფენ წარსულსა და მის გავლენას თანამედროვეობაზე, არ მოითხოვენ იმ კავშირების გაწყვეტას, რომლითაც დაკავშირებულია ერთმანეთთან წარსული და აწმყო. მან თანამედროვეებს მოუწოდა შეექმნათ ეროვნული სუდანური ლიტერატურა, რომელიც დაფუძნებული იქნებოდა საერთო არაბულზე. ის ემზობოდა იმ ლიტერატურის შექმნას, რომელიც თავის თავში გააერთიანებდა არაბულ ისლამურ მემკვიდრეობას, დასავლეთის ლიტერატურიდან გადმოიღებდა ყოველივე მისაღებს. ამასთანავე ეს ახალი ლიტერატურა უნდა ყოფილიყო ხალხთან ახლოს, პატივი ეცა მისი წეს-ჩვეულებებისა და ტრადიციებისთვის, შეესწავლა ფოლკლორი, გამოეხატა ხალხის ტკივილი და მისწრაფება [3: 116].

არაბი რომანტიკოსები, აგრეთვე ნუაიმე (რეალისტური მიმდინარეობის ერთერთი პირველი წარმომადგენელი - მ. ქ.) და სხვები, დასავლეთის ლიტერატურის გაცნობამ მიიყვანა დასკვნამდე, რომ საჭირო იყო საფუძვლიანად გადაესინჯათ კლასიკური ლიტერატურის მიერ დადგენილი ლიტერატურული კანონები. ნუაიმე ამბობს: „დასავლეთის შემწეობით მივხვდით, რომ ლექსის შედგენა შეიძლება ღაზალის, ნასიბის, მადჰის, ჰიჯას, ვასფის, რისაას, ფახრის გარეშე“ [2:78].

ხალილ მუტრანი 1900 წელს ერთ-ერთ ჟურნალში წერდა: „სრულებითაც არ არის აუცილებელი ლექსის თხზვის ჩვენი ხერხი იყოს ისეთივე, როგორც ჰქონდათ ადრე არაბებს. ის დრო, რომელშიც არაბები ცხოვრობდნენ, განსხვავდება ჩვენი დროისგან. მათი ხასიათი, მათი მოთხოვნილებები, მათი ცოდნა არ არის ისეთივე, როგორც ჩვენი. ამიტომ ჩვენმა პოეზიამ უნდა ასახოს ჩვენი აზროვნებისა და გრძნობის სახე და არა იმათი, თუგინდ გამოყენებული იქნეს მათი ფორმები და მათი ენა“ [4: 54]. ლიბანელი აბუ შაბაქა ღიად გამოდიოდა ყოველგვარი მოძველებულის და ყოველგვარი შეზღუდვების წინააღმდეგ, უარყოფდა ყოველგვარ თეორიებსა და მოდელებს. ლიტერატურულ სკოლებს ის უწოდებდა ციხეებს, ხოლო თეორიებს - ბორკილებს, მას ერთადერთ მისაბამ ობიექტად მიაჩნდა ბუნება [2: 78].

არაბმა რომანტიკოსებმა დიდი მნიშვნელობა მიანიჭეს ლექსის მუსიკალურობას. აღმანფალუტისთვის პოეზია „უპირველესად არის მუსიკალური მელოდია. ამის შემდეგ მოდის აღწერის სილამაზე და გამოსახვის ავკარგიანობა, სინამდვილის წარმოდგენა, არსებობის საუდუმლოებათა წვდომა, ანალიზი საკუთარი სულისა“ [9: j.3,123]. მას მუსიკალურობა მიაჩნდა ძირითად განმასხვავებელ ნიშნად პოეზიისა ფილოსოფიისგან. მუტრანმა ყურადღება გაამახვილა რითმისა და რიტმის მნიშვნელობაზე ლექსისთვის.

სიახლეს წარმოადგენდა არაბი რომანტიკოსების დამოკიდებულება თემის, რითმის და სალექსო სტრიქონის - ბეითის მიმართ. მათ მოითხოვეს ლექსის დაწერა, მიუხედავად მისი სიდიდისა, ერთ თემაზე. პარალელურად უარყვეს ლექსის ერთი რითმით დაწერის აუცილებლობა. ასევე აუცილებლად მიაჩნდათ ბეითებს შორის აზრობრივად მჭიდრო კავშირი. როგორც ცნობილია, კლასიკური არაბული კასიდა (ლექსი) იყო მრავალთემიანი, იწერებოდა ერთი რითმითა და საზომით, თითოეული ბეითი თითქმის დასრულებულ აზრს გადმოსცემდა, არ იყო ერთმანეთთან აზრობრივად დაკავშირებული. მუტრანმა პირველმა დაიწყო ლექსების წერა ერთ თემაზე, პირველმა მიაქცია ყურადღება ლექსის აზრობრივ მთლიანობას და ხორცი შეასხა მას თავის შემოქმედებაში. მან თავისი დივანის წინასიტყვაობაში გარკვევით თქვა: „... ამის მთქმელი (მუტრანი - მ. ქ.) ყურადღებას აქცევს ბეითების სილამაზეს, აღებულს როგორც ცალკე, ისე სხვა ბეითების გარემოცვაში, აგრეთვე იმასაც, თუ როგორ ეგუება ის მთელი ლექსის სტრუქტურას. ის ყურადღებას აქცევს კასიდაში ბეითების ორგანიზაციას, ერთმანეთში მისი მოტივების შერწყმას და მათი თანხმობის ჰარმონიულობას, წარმოსახვის ორიგინალობას, შინაარსის არაჩვეულებრივობას, სინამდვილესთან (ჭეშმარიტებასთან) დამოკიდებულებას, თავისუფალი გრძნობის არეკვლას და აღწერის სიზუსტეს“ [8: j. 1, 9]. ვფიქრობთ, ბევრის მთქმელი სიტყვებია. „დივანის“ წვერი ეგვიპტელი აბას მაჰმუდ ალ-აკკადი კი მოგვიანებით იტყვის: „კასიდა არ წარმოადგენს ბეითების ისეთ ნაკრებს, რომელშიც ერთი ბეითი დამოუკიდებელია წინა ბეითისგან. იგი (კასიდა - მ.ქ.) ორგანული ერთიანობაა ბეითებისა. მასში ყოველი ბეითი დაკავშირებული უნდა იყოს წინამდგომ ბეითთან და იმათთანაც, რომლებიც მას მოსდევს... კასიდის აგების მსგავსი ხერხი პასუხობს განათლებული და რთული ადამიანური სულის მოთხოვნებს, რომელიც (სული - მ.ქ.) უყურებს სამყაროს და ამჩნევს ისეთ საგნებს, რომელთა შემჩნევა არ ძალუძს გაუაზრებელ მზერას“ [4: 34-35]. სავსებით მსგავსი დამოკიდებულება ჰქონდა თემის, რითმის, სალექსო სტრიქონის მიმართ და, საერთოდ, ფორმისა და შინაარსის ურთიერთმიმართების შესახებ „დივანის“ მესამე წევრს იბრაჰიმ ალ-მაზინის.

მუტრანს ეკუთვნის პირველობა კასიდის ერთიანი რითმის უარყოფაში. მან დაასკვნს, ერთი რითმით დიდი მოცულობის ლექსის წერა ხელს უშლის ახალი პოეზიის განვითარებას, ერთიანი აზრის გამოხატვას და ლექსს აძლევს უფრო ხელოვნურ სახეს. მან თავის დიდი მოცულობის კასიდას „ნერონი“ წარუმიძღვარა წინასიტყვაობა, სადაც აღნიშნავს: „ცნობილია, რომ დღევანდლამდე არაბული პოეზია არ იცნობდა ერთ თემაზე დაწერილ ასეთ დიდ ლექსებს. ეს გამომდინარეობდა ერთიანი რითმის დაცვის აუცილებლობიდან, რაც იყო და რჩება ამჟამადაც ხელისშემშლელად მსგავსი ცდების გზაზე. ვიღებდი რა გადაწყვეტ ძალისხმევას, მიზნად ვისახავდი გამომევილინა პოეტის შესაძლებლობების ზღვარი ერთ თემაზე და ერთი რითმით გრძელი კასიდის შედგენისას, რათა ჩემს გამოცდილებაში უშორესი ზღვრისთვის მიმეღწია. ვიმედოვნებდი ამით მეჩვენებინა თანამომძიებებისთვის მიჰყოლოდნენ სხვადასხვა ხერხს, რათა გასწორებოდნენ დასავლეთის ხალხებს იმაში, რასაც მიაღწიეს პოეზიისა და მჭერმეტყველების სფეროში. ... მივმართე თანამედროვე ხერხებს იმიტომ კი არა, რომ არ შემიძლია ერთი რითმის დაცვით შევქმნა კასიდები, არამედ იმიტომ, რომ მსურს მივყვე ლექსების თხზვის სხვა სახეს, რომელიც უხსნის პოეტებს ყველაზე ვრცელ ჰორიზონტს, ხელს უწყობს უმაღლესი მიზნების მიღწევას, უბრუნებს ენას სიცოცხლეს და ძალას და ხდება უმთავრესი ფაქტორი ერის პროგრესში“ [4: 35-36]. მართალია მუტრანი გამოვიდა მონორიმის წინააღმდეგ, მაგრამ პრაქტიკულად ყოველთვის ვერ ახორციელებდა თავის ჩანაფიქრს. ამიტომ არის, რომ მის შემოქმედებაში გვხვდება როგორც სხვადასხვა რითმის გამოყენება ერთ ლექსში,

ისე ერთ რითმზე დაწერილებიც. რაც შეეხება ლექსის ერთიანობას და ბეითების აზრობრივ კავშირს ერთმანეთთან, მან წარმატებით გაართვა თავი. ეგვე ითქმის სხვა არაბ რომანტიკოსებზე.

ნათქვამს დავუმატებთ იმას, რომ მართალია არაბული რომანტიზმი, ევროპულის მსგავსად, იყო რეაქცია კლასიკური არაბული პოეზიის წინააღმდეგ, დაუპირისპირდა ტრადიციული პოეზიის ფორმებსა და თემებს, მაგრამ იგი დიდხანს ვერ გათავისუფლდა მთლიანად ტრადიციული პოეზიის გავლენისგან, განსაკუთრებით ფორმის მხრივ. მისგან სრული გათავისუფლება მოხდა - პირველ და მეორე მსოფლიო ომებს შორის პერიოდში .

ლიტერატურა:

1. სილაგაძე ა. (1988): ახალი არაბული ლიტერატურის განვითარების პროცესი და არაბული ლიტერატურათმცოდნეობა, წიგნში: ა.სილაგაძე, ჯავდათ იბრაჰიმი „თანამედროვე არაბული ლიტერატურათმცოდნეობა და კრიტიკა“, თბილისი
2. ქუთელია მ. (2009): არაბული რომანტიზმი, თბილისი
3. Абу Саад, Ахмед (1960): Современная арабская поэзия в Судане, сб. Современная арабская литература, Москва
4. Сафронов В.В. (1987): К зарождению романтического направления в египетской поэзии начала XX века, - Вестник Московского университета, серия 13 востоковедение, Москва
5. Gibran Khalil Gibran (s.d.): al Majmuatu al-kamilatu li mu'alafatihi, Bairut (in Arabic)
6. Guha Mishal (1981): Khalil Mutran, Bairut (in Arabic)
7. Saraj, Nadirat Jamil (1957): Shuaraau ar-Rabitati al- Kalamiati, al-Qahirat (in Arabic)
8. Mutran, Khalil (1949): Divanu al-Khalil, j.1, Misr (in Arabic)
9. Al-Manfaluti, Mustafa Lutfi (s.d.): Nazarat, j.3 (in Arabic)

Murman Kutelia
Ilia State University
Tbilisi, Georgia

Arabic Romanticists on the Form and Content of the Poem

Abstract

Arab romanticists touched on important issues related to art and literature in their artistic works or journalistic works. Their views on the relationship between the form and content of the poem were new. They fought against the form and content of classical Arabic verse and tried to renew Arabic literature based on Western literature. They advocated unity of form and content. The attitude of the Arab romantics towards the theme, rhythm, measures and verse line - Beit - was a novelty. They demanded to write a poem,

regardless of its size, on one topic, rejected the necessity of writing a poem with one rhyme and one meter as legalized by classical Arabic poetry, etc. Sh.